

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ЗАГАЛЬНОСВІТОВИХ РЕЙТИНГІВ

Здійснено комплексне довгострокове дослідження економічного розвитку України на основі порівняльного аналізу показників та індикаторів розвитку країн світової економіки. Визначено сучасні тенденції функціонування та розвитку вітчизняної економіки.

Ключові слова: економічний розвиток, валовий внутрішній продукт на душу населення, Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи, Індекс глобалізації, Глобальний індекс інновацій.

Вибір пріоритетів та напрямів розвитку економіки України, визначення механізмів їх досягнення обумовлюють необхідність його комплексного дослідження. Сучасні тенденції економічного розвитку України визначені у роботах Ю. Кіндзерського, авторських колективів під керівництвом В. Геєця, Я. Жаліла та інших [7; 2; 9]. За умов поширення глобалізаційних процесів і зростання відкритості вітчизняної економіки актуальним є порівняльний аналіз розвитку економіки України з іншими країнами на основі загальносвітових рейтингів.

У сучасній літературі наведено результати значної кількості різноманітних рейтингів [1; 6; 10]. Однак методичні розробки економічного розвитку обмежуються показниками індексу конкурентоспроможності та економічної свободи [4; 5]. Показники, які характеризують економічний розвиток, повинні оцінювати не тільки його результати, а й передумови та фактори. Це обумовлює доцільність безпосереднього врахування показників оцінки економічного зростання, у першу чергу ВВП на душу населення та інноваційно-технологічного розвитку, наприклад Глобального індексу інновацій. При поширенні інтеграційних процесів виникає необхідність використання показників, що оцінюють ступінь відкритості економіки, такі, як Індекс глобалізації. Наявні дослідження особливостей економічного розвитку повинні відображати не тільки місце країни у рейтингу, а й числові значення індикаторів та

показників, що дозволяє здійснювати довгостроковий аналіз економічного розвитку, незважаючи на зміни кількості країн, зазначених у рейтингах.

Метою нашої статті є комплексне дослідження розвитку економіки України згідно із загальносвітовими рейтингами. На основі аналізу показників ВВП на душу населення, індексу глобальної конкурентоспроможності, інноваційного розвитку, економічної свободи та рівня глобалізації будуть визначені сучасні особливості економічного розвитку України.

Вартість заново створеної продукції, що припадає на одного громадянина країни, відображає Валовий внутрішній продукт на душу населення. За цим показником Україна у 2011 році зайняла 134 місце серед 226 країн, а обсяг її ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) склав 7300 дол. США. Список країн за цим показником очолили Ліхтенштейн, Катар та Люксембург, ВВП на душу населення (за ПКС) яких склав 141100, 104300 та 81100 дол. США, відповідно [11].

Динаміка ВВП на душу населення України свідчить про його поступове зростання, починаючи з 2000 року, за винятком кризових 2009-2010 рр. (рис. 1). Упродовж 1990-2011 рр. ВВП на душу населення України зріс у понад 2 рази. Однак частка України у світовому ВВП й досі не досягла показників 1990 року (4,05%) і за даними 2011 року склала лише 2,35% [8].

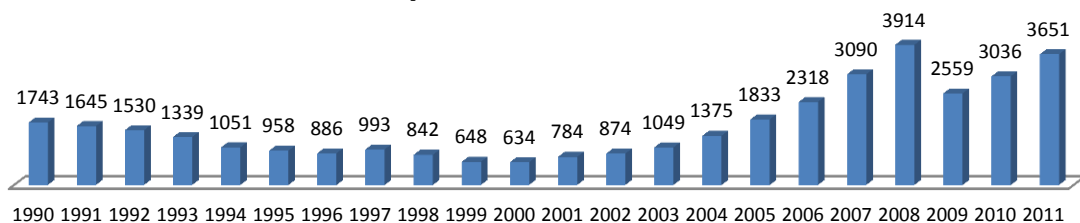

Рис. 1. ВВП на душу населення України (дол.)

Перспективи економічного зростання відображає Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), представлений Світовим економічним форумом. Він ураховує індикатори

розвитку інституцій, інфраструктури, макроекономічного середовища, охорони здоров'я та початкової освіти, вищої освіти та професійної підготовки, ефективності товарних ринків,

ефективності ринку праці, розвиненості фінансового ринку, готовності до впровадження технологій, обсягів ринку, конкурентоспроможності бізнесу та інновацій, які в свою чергу розраховуються як середньозважені групи індикаторів.

У 2012 році Україна покращила стан своєї конкурентоспроможності й зайняла 73-тє місце серед 144 країн з рейтингом 4,1 бала. Для порівняння у 2011 році вона займала 82 місце серед 142 країн (рейтинг 4,0 бали), у 2006 році – 78 місце серед 125 країн (рейтинг 3,9 бала), а у 2001 році – 69 місце серед 75 країн. Традиційно лідерами серед країн за рівнем конкурентоспроможності є Швейцарія, Сінгапур, Фінляндія, Швеція, які у 2012 р. отримали 5,72; 5,67; 5,55; 5,53 балів, відповідно[15].

У 2012 році вітчизняна економіка найкращі результати продемонструвала за показниками обсягів ринку (38 місце), вищої освіти та професійної підготовки (47 місце), охорони здоров'я та початкової освіти (62 місце), інфраструктури (65 місце). Найнижчий рівень отримали індикатори розвитку інститутів (132 місце), ефективності товарних ринків (117 місце), розвиненості фінансового ринку (114 місце),

конкурентоспроможності бізнесу (91 місце) та макроекономічної стабільності (90 місце) [15].

Аналіз показників динаміки конкурентоспроможності вітчизняної економіки ускладнюється постійними змінами методики її оцінки, тому максимальний проміжок часу за якими здійснено оцінку це 2006-2012 рр. (рис. 2). За цей час Індекс глобальної конкурентоспроможності зріс на 5 %, з 3,9 до 4,1 бала. Відбулося зростання індикаторів технологічної готовності (на 33,3%), інфраструктури (на 24,2 %), вищої освіти та перенавчання (на 7 %). Негативні зміни відбулися у сфері бізнес-середовища, його оцінка погіршилася на 2,6 %[15].

Серед основних причин, що перешкоджали розвитку бізнесу в Україні у 2012 році опитані респонденти визначили: доступ до фінансування (зазначило 15,3% респондентів), корупцію (14,0%), податкову політику (13,5%), податкові ставки (10,5%), неефективність державного апарату (7,9%), обмеженість трудового законодавства (7,9%), інфляцію (6,6%), нестабільність політики (6,2%), злочини та крадіжки (3,6%), нестабільність уряду (3,4%) тощо.

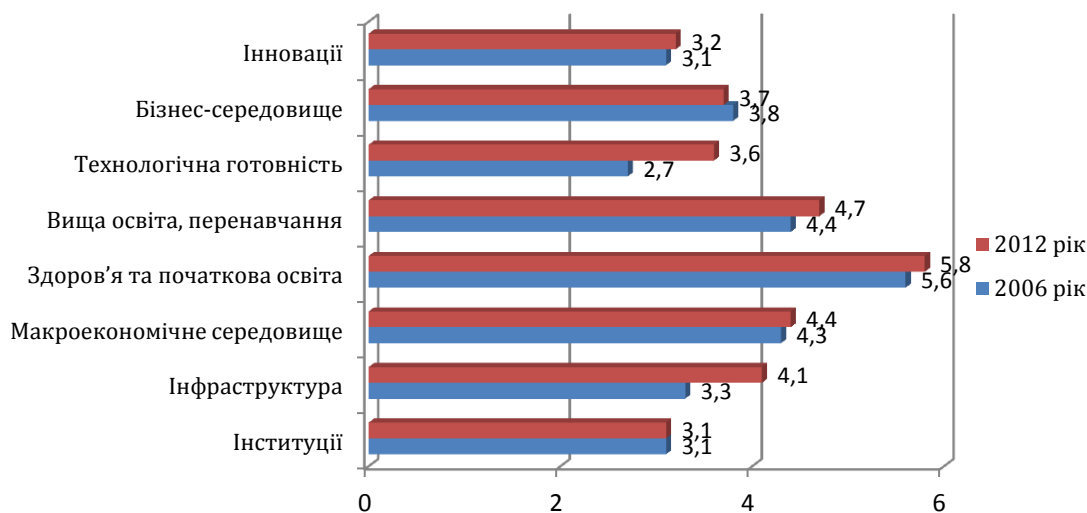

Рис. 2. Індикатори Індексу глобальної конкурентоспроможності (бали)

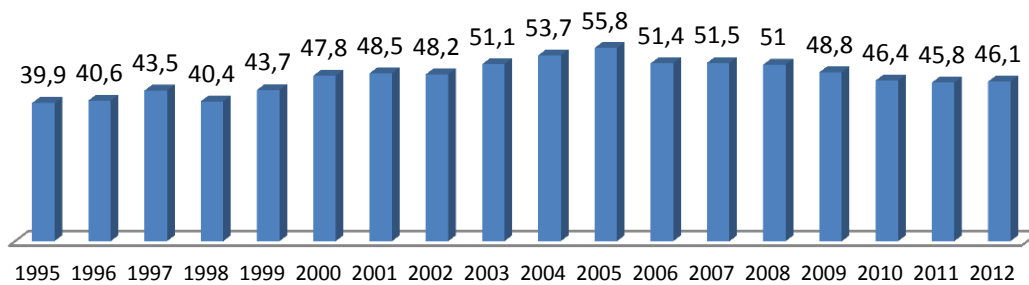
На загальний рівень конкурентоспроможності країни впливають показники конкурентоспроможності її регіонів. За регіональним індексом конкурентоспроможності перше місце займає місто Київ, друге – Дніпропетровська область. У п'ятірку лідерів також увійшли Харківська, Київська та Донецька області. Достатньо високі показники конкурентоспроможності продемонстрували Запорізька область, місто Севастополь, Одеська, Полтавська, Львівська області. Низькі позиції за рейтингом у Житомирської, Тернопільської, Чернігівської, Кіровоградської та Херсонської областей [3].

Рівень втручання уряду в економіку відображає Індекс економічної свободи, Index of Economic Freedom, розроблений дослідницьким центром «The Heritage Foundation» розраховується як середнє арифметичне десяти факторів: свободи бізнесу, свободи торгівлі, податкової свободи, державних витрат, грошової свободи, свободи інвестицій, фінансової свободи, захисту прав власності, свободи від корупції та свободи трудових стосунків.

Лідерами за індексом економічної свободи у 2012

році стали такі країни, як Гонконг, Сінгапур та Австралія, які зі 100 можливих балів отримали 89,7; 87,2 та 82,5 балів відповідно. Індекс економічної свободи в Україні склав 46,1 бала, що дозволило їй зайняти лише 163 місце серед 179 країн. Найбільшу загрозу для подальшого економічного розвитку економіки у 2012 році склали рівень розвитку інвестиційної свободи (20 балів зі 100 можливих), свободи від корупції (24 бали), державних витрат (29,4 бала) та захисту прав власності (30 балів) й фінансової свободи (30 балів). Найкращі показники економічної свободи економіка України отримала за індикаторами свободи торгівлі (84,4 бала), податкової свободи (78,2 бала), грошової свободи (67,7 бала) та свободи трудових стосунків (51,2 бала) [12].

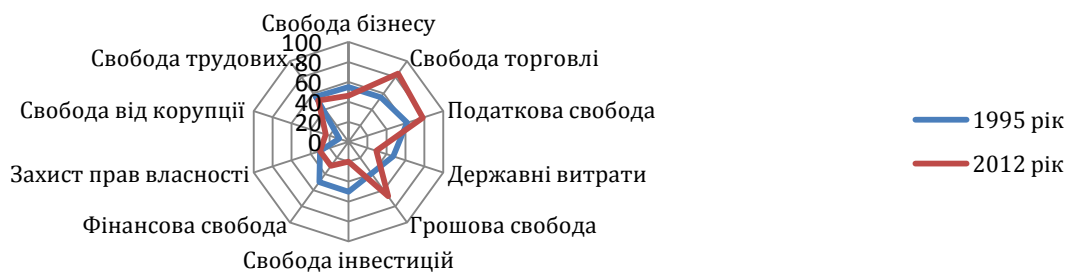
Динаміка вітчизняних показників Індексу економічної свободи вказує на негативну тенденцію його погіршення упродовж 2005-2012 рр., у результаті якої індекс знизився на 9,7 одиниць, а вітчизняна економіка перемістилася з 101 на 163 місце. Однак індекс зріс порівняно з 2011 роком на 0,3 одиниці (рис. 3).

Рис. 3. Індекс економічної свободи України(бали)

Порівняльний аналіз складових індексу економічної свободи України у 2005-2012 рр. (рис. 4) дозволив виявити покращення за такими індикаторами, як свобода від корупції (зріс у 24 рази), грошова свобода (зріс на 72,3 %), свобода торгівлі (зріс на 53,5%), податкова свобода (зріс на 26,5%). Погіршився стан економічної свободи за такими індикаторами, як

свобода інвестицій (знизився на 60 %), фінансова свобода (знизився на 40 %), державні витрати (знизився на 37,6%) та свобода бізнесу (знизився на 16%) й трудових стосунків (8,2%). За весь цей час незмінним був захист прав власності, рівень якого оцінено у 30 балів [12].

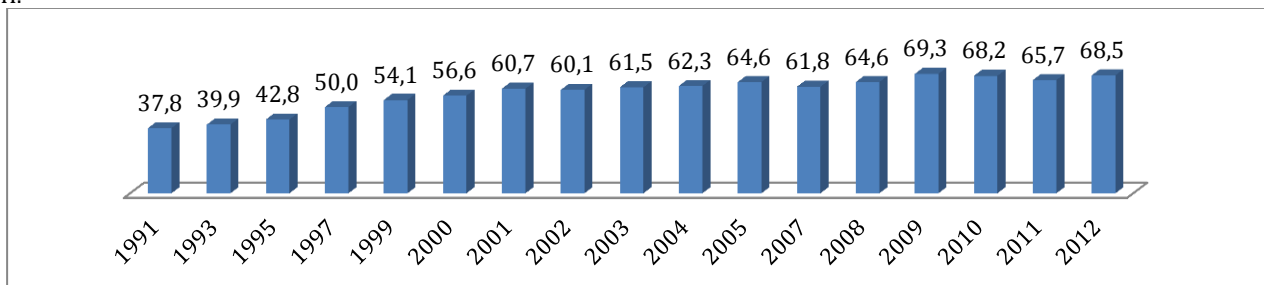

Рис. 4. Індикатори Індексу економічної свободи України (бали)

Залучення країни до глобального середовища дозволяє оцінити Індекс рівня глобалізації. Індекс (Index of Globalization), розрахований Швейцарським Інститутом дослідження бізнесу визначається на основі трьох складових: 1) економічної глобалізації, яка визначає торговельні та інвестиційні потоки, а також їх обмеження; 2) соціальної глобалізації, до якої входять особисті контакти, інформаційні потоки, культурна близькість; 3) політичної глобалізації, факторами якої є кількість посольств в окремій країні, членство в міжнародних організаціях, участь у місіях Ради безпеки ООН.

За даними Індексу глобалізації 2012 року Україна зайняла 44 місце серед 208 країн з індексом 68,48, з них за індикатором політичної глобалізації (86,3), індексом економічної глобалізації (67,4) та індексом соціальної глобалізації (57,0). Найбільш інтегрованими країнами у 2012 р. визнані Бельгія (92,76 бали), Ірландія (91,95), Нідерланди (90,94), Австрія (90,55) та Сінгапур (89,18) [13].

Зростання Індексу глобалізації понад у 1,8 раза упродовж 1991-2012 рр. свідчить про рух України у світовий простір (рис. 5).

Рис. 5. Індекс глобалізації України(бали)

За цей час індикатор політичної глобалізації зріс на 122,8%, індекс економічної глобалізації на 98,8%, індекс

соціальної глобалізації - на 39,8% (рис. 6).

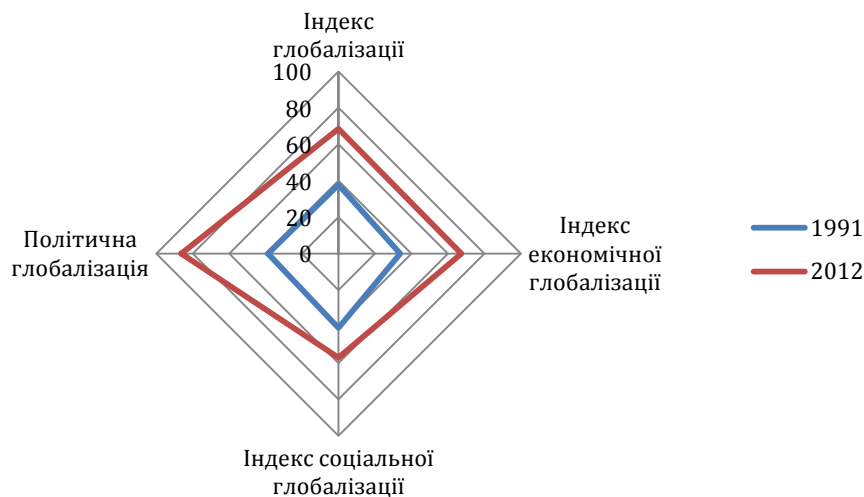

Рис. 6. Індикатори Індексу глобалізації України (бали)

Інноваційний потенціал країни та результати його використання з 2007 року відображає Глобальний індекс інновацій. У 2012 році в Україні цей індекс оцінено у 36,1 бали, що дозволило їй зайняти 63 місце серед 141 країни. У п'ятірку лідерів увійшли Швейцарія (68,2 бали), Швеція (64,8), Сінгапур (63,5), Фінляндія (61,8), Великобританія (61,2). Індекс розвитку інновацій в Україні зріс порівняно з 2011 р. на 1 бал, тоді Україна займала 60 місце серед 125 країн та у порівнянні з 2008 р. коли України займала 79 місце серед 130 країн [14].

Найкращі результати Україна отримала за індикаторами розвитку знань (30 місце), якістю людського капіталу (48), розвитку бізнесу (51). Найнижчу оцінку отримали розвиток інститутів (117 місце), інфраструктури (98), внутрішнього ринку (68) та результати творчої діяльності (83). За наявності ресурсів та умов для проведення інновацій Україна зайняла 78 місце, а за практичними результатами реалізації інновацій – 47 місце [14].

Таким чином, оцінивши ступінь розвитку економіки України за загальносвітовими показниками економічного розвитку, слід зробити наступні висновки:

1. Економічний розвиток в Україні є досить невисоким порівняно з іншими країнами світу: 163 місце серед 179 країн за Індексом економічної свободи; 134 місце серед 226 країн за ВВП на душу населення за ПКС; 73 місце серед 144 країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності; 63 місце серед 141 країни за Глобальним індексом інновацій; 44 місце серед 208 країн за Індексом глобалізації.

2. Найвищий рейтинг вітчизняна економіка отримала за Індексом глобалізації, рівень якого за часів незалежності України зріс майже вдвічі, що свідчить про зростання ролі країни на політичній арені, поширення особистих контактів та інформаційних потоків. Однак занадто високий ступінь відкритості вітчизняної економіки, високий рівень співвідношення зовнішньоторгового обороту та ВВП знижує рівень її

економічної безпеки та робить вразливою від кон'юнктури світового ринку та політичних відносин з іншими країнами.

3. Невисокий рейтинг Україна отримала за показниками інноваційного розвитку. Достатньо потужним залишається освітньо-науковий потенціал країни, однак реалізація його надбань у виробничій діяльності є низькою.

4. Низьким та повільно зростаючим є рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Індекс глобальної конкурентоспроможності України зростає за рахунок обсягів ринків, що пов'язано з географічним розташуванням та завдяки кількісним показникам освіти. Низькими залишаються базові складові індексу такі як розвиток інститутів, ефективність товарних ринків, розвиненість фінансових ринків, конкурентоспроможність бізнесу, макроекономічна стабільність.

5. Найгіршим серед розглянутих показників є Індекс економічної свободи, який за сім останніх років зменшився на 17,4% й наблизився до показників 2000 року. Найменш розвиненими в Україні є інвестиційна та фінансова свобода, недостатнім є рівень захисту прав власності, високий рівень корупції та державні витрати.

6. Низький рівень конкурентоспроможності, інноваційного розвитку, економічної свободи є причинами, а водночас і наслідками невисоких показників ВВП на душу населення. Незважаючи на те, що за останні одинадцять років він зріс майже у шість разів, він є гіршим майже у 20 разів ніж у країн лідерів. Недостатні обсяги ВВП на душу населення обмежують перспективи як економічного, так і соціального розвитку вітчизняної економіки.

Економічний розвиток є фактором, а водночас і наслідком соціальної та екологічної складових розвитку, у зв'язку з чим аналіз останніх стане напрямом подальших досліджень.

Список літератури

1. Буценко І. М. Економічний розвиток України крізь призму міжнародних рейтингів / І. М. Буценко, О. В. Кутняк // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* – 2010. – № 6. – С. 40-44.
2. Геєць В. М. Структурні зміни та економічний розвиток України / В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артёмова. – К. : Експрес, 2011. – 696 с.
3. Гордиенко І. Індекс глобальної конкурентоспроможності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>.
4. Данилишин Б. Україна в міжнародних рейтингах сталого розвитку / Б. Данилишин, О. Веклич // *Економіка України.* – 2008. – №7. – С. 13-23.

-
5. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – №19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3100/53397>.
  6. Іващук І. О. Позичування країн у світових рейтингах за основними ознаками рівня відкритості економіки / І. О. Іващук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 69-76.
  7. Кіндзерський Ю. Економічний розвиток і трансформація промислової політики у світі: уроки для України / Ю. Кіндзерський // Економіка України. – 2010. № 5. – С. 4-23.
  8. Макроекономічні показники України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://наука.kushnir.mk.ua/makroekonomika>.
  9. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, Я. В. Бережний. – К.: НІСД, 2012. – 144 с.
  10. Федулова Л. І. Україна в міжнародних рейтингових оцінках: чинник інноваційно-технологічного розвитку / Л. І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 5 (95). - С. 39-53.
  11. CountryComparison [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.indexmundi.com/g/r.aspx>.
  12. IndexofEconomicFreedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://heritage.org/Index/Rankingofcountries>.
  13. IndexofGlobalization // <http://globalization.kof.ethz.ch>.
  14. GlobalInnovationIndex [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>.
  15. TheGlobalCompetitiver [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>.

РЕЗЮМЕ

Чайка Юлія

Економічне розв'язання України згідно з загальносвітовими рейтингами

Осуществлено комплексное долгосрочное исследование экономического развития Украины на основе сравнительного анализа показателей и индикаторов развития стран мировой экономики. Выявлены современные тенденции функционирования и развития отечественной экономики.

RESUME

Chayka Julia

Economic Development of Ukraine according to world ranking

There has been carried out a comprehensive long-term study of the economic development of Ukraine on the basis of comparative analysis and indicators of development of the world economy. The current trends functioning and development of the domestic economy are identified.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013 р.